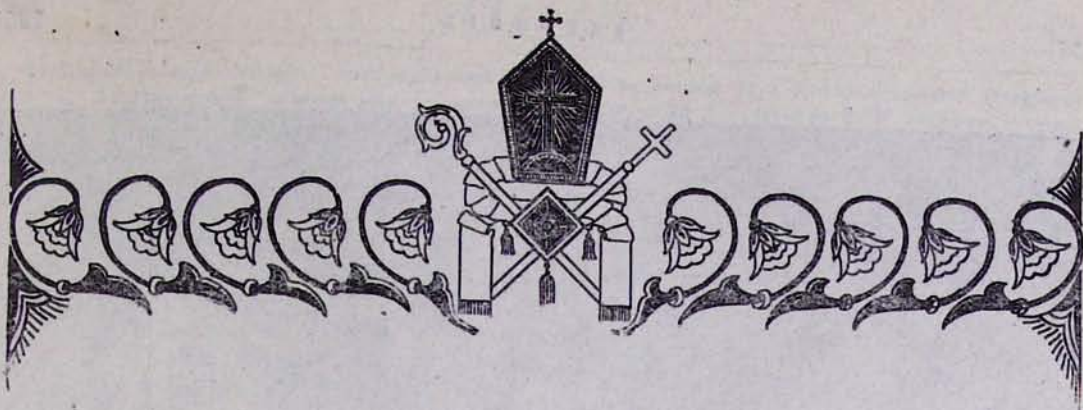

ՆՐԱՆԿԱՆԻՇՆԱԿ Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Զ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ*

Նորընտիր Վեհափառ Հայրապետը գահ բարձրացավ հայ ժողովրդի պատմության նշանակալից շրջաններից մեկում, երբ դրված էր բովանդակ հայ ժողովրդին Մայր Հայրենիքի շուրջը համախմբելու հարցը:

Վեհափառ Հայրապետի այս նորագույն շրջանի գործունեության առանցքային մասն են կազմում նրա վիթխարի ջանքերը՝ կազմակերպելու ներգաղթի վեհ ու սրբազան գործը և դրա հետ անմիջապես առնչվող աշխատանքները:

1945 թվականի դեկտեմբերին էր, որ մամուլում հրատարակվեց ներգաղթի մասին կառավարության կայացրած պատմական որոշումը, ձևատի ունենալով, — ասված է այդ հաղորդագրության մեջ, — արտասահմանում ապրող հայերի դիմումը՝ Հայրենիք՝ Սովետական Հայաստան վերադառնալու համար նրանց թույլտվություն տալու մասին, ինչպես նաև Հայկական ՍՍՌ դեկավար մարմինների միջնորդությունը, ՍՍՌԺ ժողովրդական կոմիսարների Սովետը որոշում է ընդունել արտասահմանից հայերի Հայրենիք վերադառնալու կապակցությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների մասին» («Էջմիածին», 1944 թ., նոյեմբեր-դեկտեմբեր):

Ս. Էջմիածինը խանդավառ կերպով արձագանքեց այս որոշմանը:

Հայրենասեր Գեորգ Վեհափառի փայփայած հույսերը սկսում էին իրականանալ: Դեռևս իր անդրանիկ աշխարհաբար կոնդակում Վեհափառը գրում էր. «Պիտի տեսնե՞մ արդյոք օտարության մեջ ցաք ու ցրիվ ընկած հայությունը համախմբված իր հայրենի երկրում՝ խորհրդային Հայաստանի իշխանության ներքո, որ աչքս խաղաղ գոցեմ, հոգուս ու մարմնիս հանդիստ տամ և հայ ժողովրդի ողորմիսը լսեմ» («Էջմիածին», 1946 թ., ապրիլ-մայիս):

Ու այնուհետև հայրենասեր Հայրապետը սկսեց հանդես գալ իր պատմական կոչերով, հարազատ թարգմանը լինելով իր ժողովրդի իղձերին ու ցանկություններին:

1946 թվականի նրա ռադիո-ելույթը լավագույն փաստն է նրա հայրենասիրական վառ զգացումների: «Աղոթում եմ Ամենաբարձրյալին, — ասում է այդ ելույթում Վեհափառ Հայրապետը, — որ իր հովանին սփռե գաղութահայ կարոտակեզ ժողովրդի վրա և առաջնորդե նորան իր պատմական հայրենի հողը, որտեղ ցնծությամբ և գորովով սպասում են նրան Մայր Հայաստանի ժողովուրդը: Աստվածային այս օրհնության միացնում եմ նաև Ս. Էջմիածնի և Հայոց Հայրապետության օրհնությունը ու սրտալի բարի գալուստ մաղթում» («Էջմիածին», 1946 թ., հունվար):

Նույն օրերում լույս տեսավ նաև հայրենասեր Հայրապետի շրջաբերականը ուղղված արտասահմանի առաջնորդներին: «Սովետական Հայաստանում կազմակերպված ներ-

* Շարունակված ամսագրի 1954 թվականի № № VII—VIII-ից, X-ից և 1955 թվականի № III-ից:

Երջանկահիշատակ Հայրապետը Վեհաբանի ընդունելության սրահում

գաղթի կոմիտեն,— գրում է Վեհափառն Իր ալբ կոչի մեջ,— հրահանգել է տեղերում կոմիտեններ կազմակերպել, որպեսզի ներգաղթը կանոնավոր, արագ և հաջող կատարվի։ Հատկապես առաջնորդներիդ վրա պարտականություն կա Ձեր հեղինակությամբ, ճարտար լեզվով և ազդու խոսքով՝ աջակցելու հիշյալ կոմիտենների հաջող կազմակերպմա-

նը, առաջ քաշելով հեղինակավոր, գործունյա և ներգաղթի չաղափարին նվիրված անձանց» («Էջմիածին, 1946 թ., հունվար)։

Վեհափառը հորդոր է կարդում բարեգործական ընկերություններին և ազգային մեկենասներին, որ սիրով ու առատաձեռնությամբ մասնակցություն բերեն ներգաղթի սուրբ գործին։

Վեհափառ Հայրապետը, սակայն, ուներ մեծ ու հավատարմոր մարդկանց հատուկ հավատք՝ սկսված արդար գործի բարի արդյունքների մասին: Եվ մեծանուն Հայրապետը աշխատել է մարմին տալ իր սկսած գործերին, հաճախ ամենադժվարին պարագաներում: Հավատեսությունը Վեհափառի նկարագրի ամենահիմնական գծերից մեկն էր:

Միաժամանակ այս օրերին էր, որ բոլոր թափով շարունակվում էր հայրենադարձ քարավանների ժամանումը Մայր Հայրենիք: Հայրենի հարազատ պետությունը ո՛չ մի միջոց, ո՛չ մի ջանք չէր խնայում ներգաղթողներին կազմակերպված ձևով տեղավորելու և բնաշխարհի հայությունը գրկաբաց ընդունում էր իր տարագիր եղբայրներին և քույրերին:

Այդ օրերին հանգստություն չունեի նաև Վեհափառ Հայրապետը: Նա Սիմեոն Ժերուսու նման «խայտայր ալեօքն», տեսնելով իր հոտի դարավոր երազներից մեկի՝ հայրենադարձի իրականացումը, երբ հեռավոր հորիզոններից երամ առ երամ Հայրենիք էին գալիս հայրենաբաղձ քարավաններ, ապրելու հայրենի հողի վրա, Ս. Լուսավորչի Աթոռի շուրջ, լինելու համար իրապես «մի հօտ և մի հովիտ»:

Վեհափառ Հայրապետը, իր ազդու կոչերով ու հորդորներով, խրատում էր իր հոտի բոլոր անդամներին՝ յուրովսանն սատարել համազգային, պատմական նշանակություն ունեցող ներգաղթի աշխատանքներին, թե՛ նյութապես և թե՛ բարոյապես:

Սփյուռքը իր ազգային-եկեղեցական մարմիններով, մամուլով սրտագինս արձագանքում էր Վեհափառի հայրենասիրական կոչերին և պատմում էր իր լուսման համազգային դանձանակի մեջ:

Ուշագրավ է այդ առիթով Հայկական ՍՍԻՄ Միությանների Սովետին կից Արտասահմանից ներգաղթող հայերի ընդունման և տեղավորման կոմիտեի գրությունը ուղղված Վեհափառին, որով շնորհակալություն էր հայտնելով Սփյուռքի հայության հայրենասիրական վառ զգացմունքների համար ներգաղթի օժանդակության ասպարեկում:

Մեծագործ Հայրապետի արծվատես նայվածքից չէր վրիպում երբեք ժողովրդին և Հայրենիքին անսահմանորեն և անշահախնդիր կերպով նվիրված անձնավորությունների, կազմակերպությունների անունն ու հայրենասիրական գործը: Այս առթիվ նա շատերին արժանացրեց իր հայրապետական բարձր գնահատության, նրանց մատուցած հայրենասիրական գործերի համար: Այսպես, Վեհա-

փառը, բարձր գնահատելով պարոն Բագրատ Պազալյանի հասարակական ազդեցությունը գործունեությունը ներգաղթի գործում, հայրապետական կոնդակով շնորհեց նրան Ս. Լուսավորչի Ա. կարգի ադամանդազարդ շքանշան: Պարոն Բագրատ Պազալյանի անվան տրված հայրապետական կոնդակում Վեհափառը հետևյալն է գրում ներգաղթի մասին.

«Ներգաղթը ներկա հայ կյանքի խոշորագույն երևույթներից գլխավորն է. նա մեր անցյալ թշվառ կյանքի անվի թեթևան է դեպի բախտավոր կյանքը. նա ազգահավաքման սկիզբն է դնում հայրենի երկրում, որը պիտի նպաստե հայ ժողովրդի աճման, զորացման և նրա կուլտուրական վերելքին: Յուրաքանչյուր հայ ազգասեր և հայրենասեր մարդու բնական ու բարոյական պարտքն է նպաստել այդ ազգային շարժմանը»:

Իսկ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միության անունով գրված նամակ-կոնդակում Վեհափառը գրում է.

«Հարգարժան նախագահ՝ Վսեմաշուք Առաքել Նուպարին, Կեդրոնական վարչության նախագահ՝ արքայապատիվ Արշակ Գարագյոզյանին, Վարիչ-պատվիրակ՝ արժանապատիվ Վահան Մալեգյանին և Միության պատվարժան ու երախտաշատ ղեկավարներին.

«Մեծ է Ձեր երախտիքը հայ Սփյուռքի ազգապահպանման գործում: Ազգասիրական Ձեր այդ ազնիվ գործունեության լավագույն և նորագույն օրինակը տվեցիք այսօր և՛ մեծագույն ոգևորությամբ ու հաջողությամբ գլուխ բերելով մեկ միլիոն դուաբի հանգանակությունը՝ ի պետս բազմահազար հայրենադարձ հարազատների»:

Հայրապետական բարձր գնահատության են արժանացել ոչ միայն անհատ անձնավորություններ և առանձին կազմակերպություններ, այլ նաև Սփյուռքի ողջ հայությունը՝ ներգաղթի նկատմամբ ցուցաբերած բոլորանվիր ու սրտագին վերաբերմունքի համար:

Այս առթիվ գրված հայրապետական կոնդակները թանկագին մարգարիտներ են իրենց քրիստոնեական շնչով, հայեցի մտայնությամբ, հայրենասիրությամբ, լեզվական բարձր կուլտուրայով. ներգաղթի առթիվ գրված յուրաքանչյուր տողի մեջ հայրենասեր Հայրապետը ներգրել է իր սիրտը, իր հոգու քաղցրությունը, հավատի կրակը, իր մտքի ու զգացմունքների սրտագրավ պարզությունը, միաժամանակ հայրապետն իր սաստն ու վերդովմունքը ներգաղթի բոլոր թշնամիների և շարակամների դեմ: Ո՞վ բացահայտ թե՛ գաղտնի, դավեր և լարում հայ Սփյուռքի հայրենադարձի դեմ, նա կամա թե՛ ակամա դուրս

է մնում հայ ժողովրդի ազգային-հոգեւոր միասնութիւնը».— գրում է Վեհափառը:

Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Գեորգ Զ.ի գահակալութիւնը Լուսավորչի պատմական Աթոռի վրա մեր ազգային-եկեղեցական պատմութեան նորագույն շրջանի ամենակարեւոր երևույթներից մեկն է: Նա դժվար ու բարդ պայմաններում բարձրացավ Հայրապետական Գահ, բայց իր բարձր անձնավորութեան բարոյական ու հոգեկան հազվագյուտ բարեմասնութիւններով, անկաշառ հայրենասիրութեամբ, ժողովրդանվեր գործունեութեամբ, Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու առաքելական կանոնների պահպանմամբ և նախանձախնդրութեամբ, մի գլուխ բարձրացրեց Մայր Աթոռի հմայքը, և ինքը անձամբ հանդիսացավ մեր ազգային-եկեղեցական միասնութեան սրտառուչ խորհրդանշանը: Մեր օրերում Նրանից բացի ոչ ոք թերևս չպիտի կարողանար այնքան բարձր պահել Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան բարձրագույն հեղինակութիւնը, Հայաստանյայց Եկեղեցու ուղղափառութիւնը, հավատքն ու ոգին: Ճշայ մարդ,— գրում է Վեհափառը,— հավատարիմ մնա քո երանելի նախնայաց ավանդներին և բարձր ու անվթար պահպանիր ազգանվեր Եկեղեցու դեհի խորհրդանշանն ու գերիշխանութիւնը արտաքին թե ներքին ամեն մի ոտնձգութիւնից և գողտչ եղիր գառնազգեստ գայլերից, որոնք փորձում են առերևութ շահաստացութեան սին խոստումներով գայթակղեցնել քո միտքը, խռովել քո հոգին և ոստայնել քո խիղճը»:

Եկեղեցասեր մեծ Հայրապետը, հավատարիմ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու նվիրական սկզբունքներին, կոչ էր անում իր հոտին է՛լ ավելի ամրացնելու Ազգային Եկեղեցու միասնականութեան սրբազան սկզբունքը: Ճշայաստանյայց Առաքելական, Ազգային Եկեղեցու ազնիվ զավակներ, — գրում էր նա,— հավատարիմ ձեր առաքինաշատ նախնայաց սրբալույս հիշատակին՝ միասիրտ ու միակամ ծառացե՛ք այն բոլոր անպատասխանատու կենտրոնախույս ուժերի դեմ, որոնք հատվածական իշխանակալութեան, անհատական փառատենչութեան հոռի տրամադրութիւններից կուրացած, մոլեգին փորձել են անում հիմքերը փորելու Ազգային Եկեղեցու սրբազան միասնութեան և քակել-ջլատելու ազգային-կրօնական դարավոր ուխտն ու հոգեւոր դաշինքը: Եվ Նա սրտի խորը կսկիծով էր լսում ճիլիղոնավոր հայ նահատակների նվիրական արյամբ սրբագործված Ազգային Եկեղեցին քաղաքական ճամարտակութեամբ լմբջւմայր-հանդիսարանի վերածելու բոլոր հիվանդագին ճիգերի մասին:

Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի օրով Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու և հայրենի հաւաքատ պետութեան փոխահարաբերութիւնները եղել են ավելի քան սերտ ու բարեկամական: Վեհափառ Հայրապետ իր հեռատես ու իմաստուն վարչագիտութեամբ նվաճել է ոչ միայն բովանդակ հայութեան սերն ու երախտագիտութիւնը, քրիստոնեական ըույր եկեղեցիների բարեկամութիւնն ու անխարդախ համակրանքը, այլ նաև հայրենի պետութեան աջակցութիւնն ու բարեկամութիւնը, որպէս Հայրենիքի առաջին և հավատարիմ քաղաքացին: Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան դիրքը Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի օրով դեպի մեր Սովետական կառավարութիւնն ու Հայրենիքը եղել է միշտ օրինական, ուղիղ, ազնիվ, ըստ տեղեւանական պատկերի՝ «Տուր զկայսերն կայսեր, և զԱստուծոյն՝ Աստուծոյ»: Ով անկեղծորեն սիրում է մեր Ազգը և պաշտում մեր Հայրենիքը, նա պարտավոր է զորավիգ հանդիսանալ հայրենի պետութեան Սովետական Հայաստանին», — գրում է Վեհափառը: Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին, իր դարավոր ու պատմական կենտրոն Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան գլխավորութեամբ, կանգնած է եղել իր հաւաքատ պետութեան և սեփական ժողովրդի կողքին՝ սրբութեամբ կատարելու իր հայրենասիրական պարտքը Հայրենիքի նկատմամբ:

Վեհափառ Հայրապետին խորթ է եղել միշտ կրօնական միապետական ոգին: Նա հանդիսացել է համայն հայ ժողովրդի Հայոց ու Հովիթապետը: Վեհափառի համար ազգային միասնութեան հարցում դավանանքի խտրութիւնը որոշիչ ազդակ չի հանդիսացել: Վեհափառը նույն անաշառ Հոր աչքով է նայել քաղաքական ու տնտեսական տխուր պայմանների հարկադրանքով հայ ազգի միասնութիւնից և Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու ընդհանրութիւնից բաժանված, բռնի պոկված իր հայ կաթողիկ և հայ բողոքական զավակների վրա: Վեհափառի սրտի ամենացերմ իղձն էր տեսնել հայրենի հողի վրա, Մայրենի Եկեղեցու գիրկը վերադարձած իր կաթողիկ և բողոքական զավակներին:

Գեորգ Զ.ի կաթողիկոսութեան տարիներին լավագույն հարաբերութիւնները մշակվեցին Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսական Աթոռի և մյուս նվիրապետական Աթոռների միջև: 1945 թվականին Ս. Էջմիածնում գումարված ազգային-եկեղեցական մեծ ժողովը, որը բացառիկ երևույթ էր մեր եկեղեցական պատմութեան մեջ, սրբագործեց և կանոնականացրեց Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու դարավոր ու պատմական կենտրոն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսութեան սրտագին հարաբերութիւնները, և ուր մի անգամ ևս հռչակվեց ի

լուր աշխարհի, որ մի է Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին, և մի է Հայոց Հայ-
րապետությունը:

Գեորգ Զ.ը և Գարեգին Վեհափառը, Ս. Էջմիածնի Հոգևոր Ճեմարանի գրասեղանին-
րից, իրար հետ կապվել էին մեծ բարեկա-
մությունամբ, այնպես ինչպես կարող են կապ-
վել երկու մեծ հոգիներ: Տարիների հետ միա-
սին աճել ու ամրապնդվել է նրանց սրտառու
մտերմությունը, երբ պարտականության,
կոշման ձայնը նրանց հրավիրեց հայ ժողո-
վրդի հոգևոր սպասի բարձրագույն ծառա-
յություն: Գեորգ Զ.ի և Գարեգին Վեհափառի
բարեկամությունը ավելի քան երեք ամրա-
պնդվել է նրանց Հովվապետության տարի-
ներին:

Գեորգ Զ.ը շատ բարձր է գնահատել Գա-
րեգին Վեհափառի Էջմիածնի նկատմամբ ու-
նեցած հետևողական քաղաքականությունը.
«Աննշմարելի չափի անցնի ու ընդգծելի է
Ձեր գործունեության և այն դիժը, որ Դուք՝
Ձեր գործողությունների բոլոր ասպարեզնե-
րում, միշտ հավատարիմ եք մնացել Ձեր վա-
նական ուխտին, ամբողջովին նվիրվել Ս.
Էջմիածնին, որ Մայրն է հայ եկեղեցիների,
որ հայ ժողովրդի պատմական դաստիարակն
է ազգային, կրոնական և մշակութային աս-
պարեզներում: Իսկ Գարեգին Վեհափառը
գրել է. «Մենք, իբրև կիլիկիո Հայրապետա-
կան Աթոռի Գահակալը, պատրաստ ենք Մեր
կարելին բերել, հավերժացնել ավելի սերտ,
ավելի գիտակցական և միևնույն ժամանակ
ավելի շրջահայաց հարաբերություն Մայր
Աթոռի հետ»:

Խրիմյան Հայրիկի և Սահակ Բ. Խապայանի
օրով երկու Աթոռների միջև սկսված ցանկա-
լի հարաբերությունը Գեորգ Զ.ի և Գարեգին
Վեհափառի օրով վերածվեց սրտառու մտեր-
մության և անքակտելի եղբայրության:

Հանգուցյալ Հայրապետի գահակալության
տարիների ամենակարևոր ձեռնարկումներից
մեկը հանդիսացավ նաև Մայր Աթոռի Հոգե-
վոր Ճեմարանի վերաբացումը: Ճեմարանը
իր վերաբացման առաջին իսկ օրերից Վեհա-
փառի սրտի ամենամոտիկ հաստատությունն
է հանդիսացել: «Իմ ցանկություններից եր-
կուան ամենից կարևորն եմ համարում. առա-
ջինը՝ տեսնել Մայր Տաճարը նորոգված և եր-
կրորդը՝ նորաբաց Ճեմարանի շրջանավարտ-
ներով ի վիճակի գտնվել ծածկելու Հայաս-
տանյայց եկեղեցու ասպարեզում եղած բա-
ցը», — ասել է Վեհափառը:

Վեհափառի ցանկության և ծրագրի համա-
ձայն, Ս. Էջմիածնի նորաբաց Հոգևոր Ճեմա-
րանը կոչված էր մեծ դեր կատարելու Հայ
եկեղեցու կյանքում: Նա հայրական ամենօր-
յա հոգատարությամբ էր շրջապատել Ճեմա-

րանի ուսանողությանը, որպեսզի «Ճեմարա-
նը, Ս. Երուսաղեմի, Մեծի Տանն Կիլիկիո ըն-
ծալարանների հետ, ըստ ամենայնի ի վի-
ճակի լինեն հայ ժողովրդի հոգևոր-եկեղե-
ցական կարիքներն հոգալու և նորա կրոնա-
կան դաստիարակության գործը բարձր մա-
կարդակի վրա դնելու»: Ամեն տարեվերջի
քննություններին Ինքը՝ անձամբ Վեհափառ
Հայրապետը, Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի
անդամների հետ միասին ներկա էր լինում,
քաջալերում դասախոսական կազմին և ու-
սանողությանը՝ լավագույնս սովորել՝ արդա-
րացնելու համար հայ ժողովրդի և Հայ եկե-
ղեցու՝ նրանց վրա դրած մեծ պատահությունը:

«Լավ՝ իմացեք, կյանքում առաջ կգնան
նրանք, ովքեր գիտեն համառ և հետևողա-
կան աշխատանք կատարել: Աշխատանքը
գիտության առաջին և հիմնական պայմանն
է: Թերթեցեք բոլոր մեծ մարդկանց, մեծ
գիտնականների կենսագրությունները և դուք
կտեսնեք, որ դրանք եղել են անդուլ աշխա-
տանքի ցայտուն օրինակներ: Ձեռք բերվա-
ծով հանգստացողները կմնան իրենց տեղում:
Երբեք չհանգստանաք ձեր ունեցածով, աշ-
խատեցե՛ք միշտ նորը ամբարել, միշտ նոր
էջեր բաց անել գիտության մատյաններից:
Սովորեցե՛ք և նորից սովորեցե՛ք, որպեսզի
ապագայում կատարելագործվեք և դառնաք
ազգի համար, մարդկության համար պիտա-
նի անհատներ: Օրհնում եմ ձեզ և հաջողու-
թյուններ ցանկանում».— ասա ամեն անգամ
այսպիսի հայրական օգտակար հորդորներ
էր կարդում Նա Ճեմարանի ուսանողության:

Վեհափառի հետ այս սրտահույզ հանդի-
պումների ժամանակ ուսանողությունը և դա-
սախոսական կազմը ձեռք էին բերում նոր
լիցք, նոր եռանդ. նրա հայրենասիրական,
եկեղեցական շունչը իր բարերր սերմերն էր
նետում նորաբողոք հայազուն երիտասարդ-
ների սրտերում: Եվ իզուր չէին Վեհափառ
Հայրապետի անդուլ ջանքերը. Ճեմարանը
սովեց իր անդրանիկ հոգևոր հունձը. Ճեմարա-
նավարտ 12 ուսանողներ ընդունեցին սար-
կավազական կոշում:

Վեհափառ Հայրապետի ցանած սերմերը
բերուն հողում սկսում էին արդյունավորվել:
Ծիրտ է, համեստ էր այդ հունձը, իբրև սկզբը-
նավորություն, բայց մեծ ու հուսադրիչ էր
նրա ապագա հեռանկարը, բարոյական նշա-
նակությունը: Մյուս կողմից Ճեմարանը դրա-
մական խոշոր գումարներ պահանջող հաս-
տատություն էր, Վեհափառը մտածում էր
տնտեսապես ևս ապահովել նրա գոյություն-
նր: Եվ գտնվեցին բարերարներ, ինչպես օ-
րինակ՝ տիար Հայկ Գավուքճյանը և ուրիշ-
ներ, որոնք իրենց հաշվին Ճեմարանում
պահում էին սանիր, թիթեացնելով Վեհա-

փառի ուսերին ծանրացող մտահոգությունը: Վեհափառի ցանկությունն էր նաև ճեմարանավարտ լավագույն, խոստումնալից սաներից մի քանիսին ուղարկել արտասահման բարձրագույն աստվածաբանական-եկեղեցական գիտությունների մեջ մարզվելու և առաջագիմելու համար: Բայց անակնկալ մահը նրա այս ծրագրի իրականացումն ևս խանգարեց:

Վերջին տարիներս կանոնավորվեց «էջմիաթին» ամսագրի հրատարակությունը: Վեհափառը շատ ճիշտ էր մտածում, որ մեծ ու պատասխանատու դեր է միճակված մեր կրոնական մամուլին, հայ ժողովրդի ազգային-եկեղեցական դաստիարակության գործում: «էջմիաթին» ամսագիրը, Վեհափառի ամենօրյա ցուցմունքների և ղեկավարության տակ, հանդիսացավ արդարև Վեհափառի կենդանի խոսքը՝ ուղղված էր հարազատ զավակներին: Ամսագիրը պատվով և սրբությամբ կատարեց և կատարում է իր դերը հայ հոգևոր կյանքի ասպարեզում, հանդիսանալով միաժամանակ մեր հայագիտական լուրջ և բովանդակալից ամսագրերից մեկը:

Վեհափառի օրով կանոնավոր ու սխտեմատիկ հարաբերություններ մշակվեցին Մայր Աթոռի և մեր եկեղեցական բոլոր թեմերի միջև: Ամենայն Հայոց Հայրապետությունն ու մեր եկեղեցական թեմերը կազմում են օրգանական անքակտելի միասնություն: Մայր Աթոռը, հայրենի երկրից հեռու, Ս. էջմիածնի անմիջական ու գործուն ղեկավարությունից հեռու գտնվող թեմերին միշտ ցույց է տվել շրջահայաց և հեռատես ղեկավարություն, իր սքանչելի կոնդակներով աշխատել է կապել Սփյուռքի մեր թեմերը կենտրոնական իշխանության հետ, ելնելով այն ազգօգուտ սկզբունքից, որ մեր թեմերի համար չկան և չեն կարող լինել ավելի բարձր շահեր քան հայ ժողովրդի, Հայ եկեղեցու ընդհանրական շահերը, քան մեր Հայրենիքի՝ Սովետական Հայաստանի շահերը: Պետք է ուրախությամբ արձանագրել, որ մեր թեմերը, իրենց թեմական առաջնորդներով, իրենց թեմական խորհուրդներով, հավատացյալների բազմությամբ, միշտ էլ խորը պատկառանքով և որդիական ամենախոր ավանածանքով լսել են իրենց Գերագույն Պետի՝ Ամենայն Հայոց Ընդհանրական Հայրապետ Նորին Ս. Օծություն Տ. Տ. Գեորգ Զ. ի հորդորներն ու խրատները:

Վեհափառի սրտին մի ժամանակ մեծ միշտ էր պատճառում այսպես կոչված Կոստանդնուպոլսի հարցը: Խանգարվել էր Կոստանդնուպոլսի ազգային-եկեղեցական խաղաղ կյանքը, երկպառակություն էր ընկել համայնքում, հրահրվել էին կրքերը, ստեղծ-

վել էր խուճապ և անիշխանություն, և ոմանք, օգտագործելով առիթը, ոտնահարելով Ազգային Սահմանադրությունը, ցանկանում էին ընտրել ապօրինի կերպով նոր Պատրիարք և նիդակ ճոճել Մայր Աթոռի դեմ, աշխատելով Սփյուռքը անջատել Ս. էջմիածնի գերագույն իշխանությունից: Բայց «գոռար էր ընդդեմ խթանի աքացել...»:

Կոստանդնուպոլսի եկեղեցական միճակը անօրինակ խառնակ դրությունից կարողացավ դուրս բերել Վեհափառ Հայրապետն իր իմաստուն և հեռատես վարչագիտությամբ: Մանրամասն ուսումնասիրելով Կոստանդնուպոլսի հայ համայնքում տեղի ունեցող իրադարձությունները, Վեհափառ Հայրապետը իր վերջնական որոշումը կախացրեց բավական ուշ, նույնիսկ հետապնդողություն տալով խառնակիչներին՝ հեռու կանգնելու իրենց պախանակելի արարքներից: Սակայն խռովարարները ուշքի չեկան ու շոտով լսեցին Վեհափառ Հայրապետի հետևյալ խիստ որոշումը. «Մենք, որպես Հայ եկեղեցու պետ և պահպան նորա դավանական, բարոյական և ծիսական սրբությունների, Մեր հայրապետական սուլն կոնդակով հայտարարում ենք Մայր Հայրենիքի և Սփյուռքի բովանդակ հայություն, որ կարգավույժ ենք անում խռովարարների պարագլուխ հանդիսացող հետևյալ երեք կախակալներին...»: Ապա Վեհափառ Հայրապետը թելադրում էր ձեռնարկել նոր Պատրիարքի ընտրության՝ «Հայ եկեղեցու ընտրական ժողովրդական սկզբունքի և կանոնական այլ սահմանումների ու պատմությամբ սրբագործված ավանդությունների հիման վրա կազմված Ազգային Սահմանադրության համաձայն»:

Հայ եկեղեցու միասնականությանը սպառնացող վերահաս վտանգի այս օրերին, աշալուրջ և իմաստուն Հայրապետը իր ուղղամտությամբ, հաստատուն կորովով և ջերմ հայրենասիրությամբ, շտապողականությունից հեռու, ճշմարիտ վարչարարությամբ կարողացավ Կոստանդնուպոլսում բարձրացնել Մայր Աթոռի վտանգված հեղինակությունն ու դարավոր իրավունքները, իբրև գերագույն Պետը Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու:

Վեհափառ Հայրապետի գահակալության տարիներին լավագույն հարաբերություններ են ստեղծվում նաև քրիստոնեական քույր եկեղեցիների և Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու միջև: Հատկապես ուշագրավ է Ռուսական Ուղղափառ եկեղեցու և Հայ եկեղեցու հարաբերությանը սերտացումը, Այդ բարեկամական հարաբերությունները ավելի շեշտվեցին, երբ Վեհափառ Հայրապետը Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք

Ալեքսիից ստացավ հրավիրագիր՝ որպես պատվավոր հյուր ներկա լինելու և մասնակցելու Ռուսաց Պրավոսլավ Եկեղեցու ավտոկեֆալության (ինքնակախության) 500-ամյակի կապակցությամբ կատարվելիք հանդիսություններին: Վեհափառը մեծ ուրախությամբ ընդունեց այդ սրտագին հրավերը, շնորհակալություն հայտնելով «հինավուրց Հայ Եկեղեցու ու նրա Պետի հանդեպ ցույց տրված ալոբան մեծ պատվի համար» և տվից իր հայրապետական համաձայնությունը՝ ներկա գտնվելու տոնակատարություններին:

Շատ շանցած Վեհափառ Հայրապետը իր շքախմբով մեկնեց Մոսկվա՝ մասնակցելու Ռուսաց Պրավոսլավ Եկեղեցու ավտոկեֆալության 500-ամյա հոբելյանական տոնակատարություններին: Հոբելյանի հանդեսին Վեհափառը հանդես եկավ ողջույնի ճառով, թարգմանը հանդիսանալով Հայ Եկեղեցու, հայ հավատացյալ ժողովրդի սիրո ու անշահախնդիր բարեկամության՝ հանդեպ իր քույր Եկեղեցու և ռուս մեծ և ազնիվ ժողովրդի:

«Մեր թշնամիները, — ասաց իր ճառում Վեհափառը, — ստահոգ կերպով բարբառում են, իբր թե Սովետական իշխանությունը և Ռուսաց Պրավոսլավ Եկեղեցին ձեռնամուխ են լինում Հայ Եկեղեցու անկախության ու ազգային ինքնուրույնության վերացմանը, և որ Մոսկվայում, այս եկեղեցական ժողովում, իբր թե ձևակերպվելու է Հայ Եկեղեցու լուծարը»:

«Մենք, Հայաստանյայց Ազգային Առաքելական Եկեղեցու ծերունազարդ Հայրապետը և Գլուխը, չնայած տկարությանս, սիրով ընդունեցինք Մեր սիրեցյալ եղբոր սրտառուչ ու սիրաշատ հրավերը, որպես զի մեր անձնական ներկայությամբ ու ելույթով այս մեծ ժողովում արտահայտենք Մեր խորին ու անկեղծ համակրանքն ու սերը հանդեպ Ռուսաց փառապանծ Եկեղեցու, Սովետական հզոր իշխանության և ռուս մեծ ժողովրդի ու ի լուր ամենեցուն Մեր հայտարարությամբ մերկացնենք այդ նորահեղյուրյալ քաղաքական չարախոսությունը ուղղված Սովետական իշխանության և Ռուսաց Ուղղափառ Եկեղեցու հասցեին և ի չիք դարձնենք Հայ պատմական Եկեղեցու հասցեին ուղղված չարամիտ ամբաստանությունն ու վիրավորանքը»:

Նույն ճառում Վեհափառը հանգամանորեն խոսում է հայ ազգային-եկեղեցական կյանքում Ս. Էջմիածնի կատարած պատմական մեծ դերի մասին և նշում է հայ ժողովրդի

անձնվեր սերն ու նվիրվածությունը «հանդեպ Ազգային Եկեղեցու և Ս. Էջմիածնի նախամեծար Աթոռի»:

Վեհափառ Հայրապետի թանկագին անունն ու ազգագուտ, եկեղեցաշին գործունեությունը սերտորեն կապված են խաղաղության համաշխարհային հզոր շարժման հետ: Խաղաղությունը քրիստոնեական կրոնի ամենահիմնական անկյունաքարերից մեկն է և մեր Եկեղեցին, որպես աշխարհի ամենահին ուղղափառ եկեղեցիներից մեկը, միշտ աղոթել է «վասն խաղաղության ամենայն աշխարհի»: Խաղաղության թեման մեր հին մատենագրության ամենաշատ և ամենասիրելի թեմաներից մեկն է եղել: Դարերով, հազարամյակներով մեր ժողովուրդը զուրկ է մնացել խաղաղությունից: Եվ Գեորգ Զ. ը խաղաղությունը բնական ու տրամաբանական հետևանքն է համարում Հայ Եկեղեցու ժողովրդանվեր ողու, մեր ժողովրդի հավատքի: «Հայ Եկեղեցին իր սրբազան պարտքն է համարում միաձայն աղնիվ ձգտումներին բոլոր նրանց, ովքեր առկոչում են ժողովուրդներին միավորվելու հանուն խաղաղության ընդհանուր պաշտպանության», — գրում է Վեհափառը:

«Մարդասիրություն, ճշմարտություն և արդարություն, սոքա են այն խարիսխը, որի վրա պիտի հիմնվի աշխարհի ապագա տեսական խաղաղությունը, ազգերի անվտանգությունը և նոցա համերաշխ գործունեությունը», — գրում է Վեհափառը, ելնելով այն համոզումից, որ այսօր խաղաղությունը ամենօրյա հացի, ջրի, արևի նման անհրաժեշտություն է աշխարհի և մարդկության համար: Խաղաղության անվեհեր մարտիկը նշում է, որ բազմաթիվ եկեղեցիների պետեր ու սպասավորներ լոցեցին Համաշխարհային առաջին և երկրորդ պատերազմների օրերին՝ դեմ գնալով իրենց խղճին, իրենց դավանած քրիստոնեական վեհ ու սրբազան սկզբունքներին և սրբապանեցին պատերազմի քաղաքականությունը, «Մակայն մենք այսօր իրավունք չունենք լռելու, այլ պարտավոր ենք հանդես գալու և ուժգնապես բողոքելու պատերազմի դեմ, որը հակասում է համարյա ամբողջ մարդկության դավանած կրոնների սիրո և եղբայրության գաղափարին, մարդկության դավանած բարոյական սկզբունքներին ու շահերին...»:

(Շարունակելի)